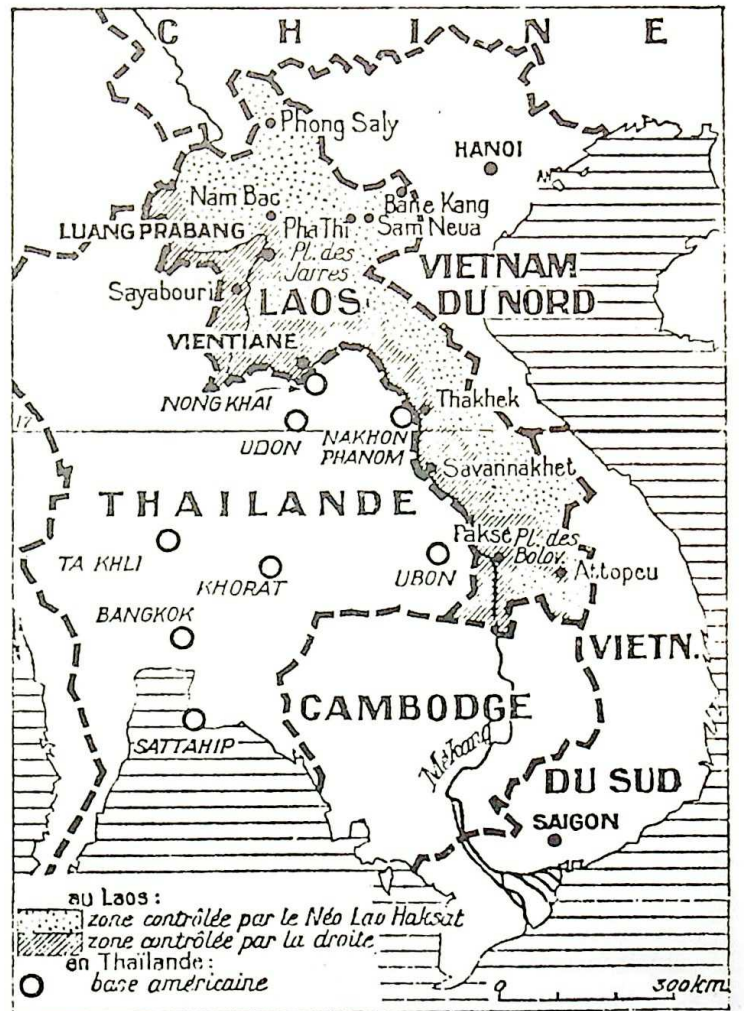

VIETNAM BULLETIN

laos

een serie artikelen van
JACQUES DECORNOY

50 ct

derde jaargang nr 9, 12 oktober 1968

Verschijnt om de 14 dagen

Redactie:

Jan Boonstra   Benno Groeneveld
M. van Dulleman   Tineke Nijenhuis
W. de Graaff   Queenie Stevens

Redactie/administratieadres: Vietnam Bulletin, p/a ASVA,
Weesperstraat 51, Amsterdam

Gironummer 1281198, tnv Vietnam Bulletin. Abonnement f 5,-
per half jaar, met stilzwijgende verlenging. Buitenland f 7,-
per half jaar. Losse nummers f 0,50 (België 7 fr.)

de oorlog in laos

I. EEN MILJOEN OLIFANTEN EN PROBLEMEN

Terwijl sedert begin april de Amerikaanse bombardementen op Noord-Vietnam beperkt werden tot het deel gelegen ten zuiden van de 19de breedtegraad, worden ze zonder onderbreking voortgezet in Laos op de gebieden die in handen zijn van het leger van de Pathet-Lao, die geleid wordt door prins Souphanouvong. De speciale verslaggever van Le Monde Jacques Decornoy heeft van dichtbij de ravages kunnen waarnemen van deze vergeten oorlog in een land, waarvan de naam op elke zitting van de onderhandelingen in Parijs terugkeert, omdat de toekomst ervan verbonden is met die van Vietnam. Zijn vijf artikelen verschenen in Le Monde van 2 t/m 8 juli.

Red. VB.

Provincie Sam-Neua, . . . - Wij kwamen uit Hanoi, maar zijn we in een ander land? De bestelwagen van Russische makelij kwam hortend en stotend vooruit op een zeer slecht berijdbaar pad, dat beschadigd was door bommen en slipperig door de regen. Het had bijna twee volle nachten gekost om hier te komen, na uren slippen door de modder en hachelijke ontmoetingen met vrachtwagens die de kleine bergachtige weg versperden. Twee zwakke lichten zijn in de duisternis verschenen en geven de plaats aan van een hooggelegen grot. We hebben de hoofdroute verlaten en rijden een terrein op dat honderden malen omgewoeld is door explosies en daardoor nergens meer op lijkt - een chaos van rode aarde, afgebroken rotsen en gescheurde bomen. Net zoals in Vietnam, zeker, en toch zijn wij in een ander land. Wij zijn hier in Laos, ergens in de streek Sam-Neua, in de 'bevrijde zone', dat wil zeggen in handen van uiterst-links, de Neo Lao Haksat, vroeger Pathet-Lao genoemd.

Het vergeten Laos, waar een vergeten oorlog woedt, is in tweeën gedeeld, in een Laos van de 'Vrije Wereld' en een 'Bevrijd Laos'.

Om in Vientiane te komen, neemt men in Bangkok het vliegtuig, de trein of een auto. Wanneer men de Mekong is overgestoken, bevindt men zich in Laos. Om in het 'Bevrijde Laos' te komen, moet men eerst naar Hanoi. Deze twee elkaar vijandige steden krijgen symbolische waarde. Geen Berlijnse muur, geen 17de of 38ste breedtegraad, maar toch een gedeeld Laos. Hoe is dat zover gekomen? Op een ongelofelijk slinkse manier. Het 'koninkrijk van de miljoen olifanten' blijkt het koninkrijk van een miljoen problemen te zijn. Dit is dan, in grote lijnen, de reden waarom er in hotel Lan-Xang (Lan = miljoen, Xang = olifant) in Vientiane zoveel Amerikaanse piloten verblijven en waarom men, om in Sam-Neua te komen, Noord-Vietnam door moet langs een weg met bomtrechters.

Eind 1945 werd er in Vientiane een nationalistische regering Lao Issara ('Vrij Laos') gevormd. Twee halfbroers, beiden prins, maakten er deel van uit. Na de terugkeer van het Franse bestuur weken de nationalistische leiders uit naar Bangkok. Souvanna Phouma keerde er terug toen Parijs van Laos een staat binnen de Franse Unie had gemaakt, alvorens in 1953 zijn onafhankelijkheid te erkennen. Maar Souphanouvong koos de weg van de gewapende strijd in samenwerking met

de Vietminh. In 1950 richtte hij de Pathet Lao (het land van de Laotianen) op en vormde een tegenregering.

De conferentie van Genève van 1954. . .

In Genève, in 1954, krijgen de westerse mogendheden het van de communisten gedaan dat zij afzien van deelneming aan de conferentie van vertegenwoordigers van de Pathet Lao en van de analoge beweging in Cambodja: de Khmer Issarak. Evenals Cambodja aanvaardden zij het principe van hereniging van Laos rond de troon, met dien verstande dat de eenheden van de Pathet Lao zich zullen hergroeperen in twee provincies in afwachting van de algemene verkiezingen en hun herintegratie in het koninklijk leger. De Vietminh-troepen verplichten zich het land te verlaten, alleen Frankrijk is gerechtigd troepen in Laos te handhaven: een garnizoen in Séno en een missie om het nationale leger te trainen. De regering van Laos verplicht zich van haar kant maatregelen te nemen "om alle burgers zonder discriminatie te integreren in de nationale gemeenschap".

De éénwording verloopt echter met heel wat moeite, en jarenlang zal Laos nog een van de verplichte onderwerpen zijn op diplomatieke bijeenkomsten. Pas in 1957, dus na de omzetting in 1956 van de Pathet Lao in een politieke partij: de Neo Lao Haksat (het Laotisch Patriottische Front), wordt er een regering van nationale eenheid samengesteld, onder leiding van Souvanna Phouma, waarin Souphanouvong het ministerie van planning beheert. In 1958 ziet men het begin van de versmelting van de twee legers en de regeling van verkiezingen. De Neo Lao Haksat en de neutralistische, de Amerikanen vijandig gezinde partij Santihab, behalen een comfortabel aantal zetels.

Rechts wordt bang. Souvanna Phouma, de gematigde, moet de macht afstaan aan Phoui Sananikone, een lid van een grote familie uit Vientiane, die de ministers van de Neo Lao Haksat afzet, zeer nauwe betrekkingen aanknoopt met het Zuid-Vietnam van Ngo Dinh Diem en met Formosa; kortom met het meest reactionaire deel van pro-Amerikaans Azië. In mei 1959 worden Souphanouvong en enigen van zijn vrienden in Vientiane gearresteerd. In juni kondigt Washington een vergroting aan van zijn steun aan het koninklijke leger. Op 31 december grijpt generaal Phoumi, beschermeling van de CIA en bloedverwant van Sarit, de dictator van Bangkok, de macht. Bij de verkiezingen van april 1960 wordt openlijk geknoeid. Op 24 mei (1960) weet Souphanouvong uit de gevangenis te ontsnappen en zijn bergprovincies te bereiken. De nationale eenheid is dood voor hij werkelijk heeft geleefd. Rechts, onbekwaam en bedorven, blijft aan de macht.

Walgend van dit schouwspel maakt Kong Lé, een jonge parachutistenkapitein, zich in augustus 1960 meester van Vientiane. Hij brengt Souvanna Phouma weer aan de macht en stelt onderhandelingen voor zowel met Phoumi als met Souphanouvong om een eind te maken aan de burgeroorlog en de neutraliteit van het land af te kondigen. De ambassadeurs van de VS en ook die van Londen en Parijs steunen deze voornemens. Maar, hun raadgevingen in de wind slaand, wijzen Phoumi en

diens vertrouwensman aan het hoofd van de regering, prins Boun Oum, elke verzoening van de hand. Aangevoerd door de CIA ontketenen zij een offensief tegen de povere strijdkrachten van Kong Lé, wat deze ertoe brengt zich te verstaan met de Pathet Lao en Moskou om hulp te vragen, dat in ijtempo door middel van een luchtbrug materiaal laat overvliegen. In één klap moeten de rechtse troepen, die het gelukt was Vientiane te nemen, een deel van de gebieden ontruimen die zij eerst in handen hadden, ondanks de steun van Amerikaanse Speciale Strijdkrachten. Voor hun tegenslag wisten ze geen ander smoesje te verzinnen dan "agressie van zeven Noordvietnamese bataljons".

Zo is de stand van zaken als John Kennedy in januari 1961 op het Witte Huis verschijnt. In de tijd sedert zijn verkiezing heeft hij de gelegenheid gehad ervan overtuigd te raken dat de politiek ten opzichte van Laos veranderd moet worden. Met deze verandering begint hij meteen op zijn eerste persconferentie door in voorzichtige maar niettemin duidelijke bewoordingen zijn verbondenheid te betuigen met de formule van een neutraal Laos, die onvermoeibaar door Groot-Brittannië en Frankrijk voorgestaan was. Hij hoefde alleen nog maar de desbetreffende Amerikaanse ambtelijke groeperingen te overtuigen en ook, ter plaatse, de strijdkrachten van Phoumi, die dromend van volledige verovering van het land koppig in zijn verzet volhardt, evenals de troepen van Souphanouvong, die succes op succes boeken.

In maart, na het verplaatsen van de Zevende vloot, slaagt de president erin om Moskou, dat al lang had voorgesteld de Geneefse conferentie van 1954 bijeen te laten komen om de kwestie Laos te bespreken, over te halen mede garanties te geven voor een onvoorwaardelijk staakt-het-vuren. Niet zonder moeilijkheden wordt dit in mei vastgesteld. Op 16 mei komt de conferentie bijeen in Genève. Het zal meer dan een jaar kosten om, na een akkoord tussen de drie Laotiaanse groeperingen, een verdrag te sluiten dat het land onder internationale waarborg weer verenigt en neutraliseert. Dertien landen, waaronder China en de twee Vietnams, tekenen dit document waarvan men een ogenblik hoopt dat het de weg zal effenen voor een regeling van de Vietnamese kwestie.

Men bemerkt echter zeer spoedig dat de overeenkomst slechts een compromis was van de grote mogendheden en nauwelijks een afspiegeling van de krachten en hun verhoudingen in een maatschappij, die volop in ontwikkeling was. Zolang de oorlog in Vietnam duurt, is het, hoe dan ook, een illusie te denken dat Laos afzijdig gehouden zou kunnen worden. Al was het alleen maar omdat, naarmate de Amerikaanse interventie zich uitbreidde, Hanoi zijn troepen zendingen naar het Zuiden vergrootte. Zendingen waarvan tenminste een deel gaat via Laotiaans gebied in handen van de Pathet Lao.

De talrijke Amerikanen die bij de Laotiaanse rechterzijde aan de touwtjes trekken, gaan van hun kant onverdrotten door met hun bezigheden, en hun beschermelingen tonen geen greintje belangstelling voor het verdrag. Verscheidene linkse figuren zijn vermoord, waaronder de neutralistische minister van buitenlandse zaken Quinim Pholsena. Van begin 1963 af maakt de Pathet Lao nieuwe interventies bekend van de maatschappij Air America, algemeen bekend als een filiaal van de CIA. Ook deze laatste organisatie zelf is niet van zins zich veel opofferingen te getroosten voor het verwezenlijken van een verdrag dat zij zelf ondertekend heeft, ongetwijfeld onder druk van Moskou, en zonder enige geestdrift.

De incidenten nemen toe terwijl ondertussen de discussies tussen de wedijverende machtsgroepen voortduren. Phoumi zit weliswaar als balling in Thailand, maar in dit geval gaat het om een onderlinge afrekening tussen rechtse groeperingen. De ene verzoeningspoging na de andere lijdt schipbreuk. Prins Souvanna Phouma, die geen kans ziet de klieken van militairen en feodalen

van elkaar te houden, is al gauw in de ogen van links niet meer de 'neutrale figuur', die Washington angst aanjoeg en officiële bezoeken aan Hanoi en Moskou bracht, maar een eerste minister die de Noordvietnamezen van interventie gaat beschuldigen en de Amerikanen zal gaan vragen de streken te bombarderen die in handen zijn van de strijdkrachten van Souphanouvong. In mei 1964 geeft Washington verkenningsvluchten boven de Vlakte der Kruiken toe. En zeer spoedig gaan ze over tot luchtaanvallen op de Pathet Lao.

Kong Lé is nu, na Phoumi, aan de beurt in ballingschap te gaan. Er staan nu nog slechts tegenover elkaar: een Pathet Lao die over de hele lengte van het land, van China tot Cambodja, zijn posities heeft, en de versnipperde eenheden van Rechts, zwaar gesteund door de Amerikanen. Links ontvangt steun van de socialistische landen, maar dat is steun die, in tegenstelling tot die welke Washington het andere kamp geeft, nooit uitloopt op wetenschappelijke verwoesting van de gebieden die de tegenstander bezet houdt. Zowel in de buitenlandse als in de binnenlandse politiek hebben gematigde methodes afgedaan.

Drie en twintig jaar na de vorming van de regering Lao Issara kent Laos nog altijd geen vrijheid en geen vrede. Het is een wereld van nachtmerries waarin een commandowagen van Russische makelij ons brengt wanneer hij 's nachts de Noordvietnamese grens passeert.

II. DE UILEN IN HUN GROT

Tot de laatste meters van de reis toe moet je je auto tussen bommen en raketgaten door navigeren. Een houten ladder die tegen de kalkrotsen is geplaatst dient als toegang tot de hotel-grot, een door de natuur gevormde opening in het gebergte, die 'verbeterd' is door middel van dynamiet. De reiziger moet van het ene 'vertrek' naar het andere lopen via een 'plankier' van scherpe keitjes om bij zijn 'kamer' te kunnen komen. Vanuit zijn bed ziet hij de hemel door een scheur in het gebergte. Hij krijgt een fris windje op zich maar het moet wel heel ongelukkig lopen wil er een projectiel in dit hol terecht komen. Het achterstuk van de schuilplaats blijft in ieder geval volkomen beschermd tegen bomscherven. Een minuscule motortje distribueert die voor het 'bevrijde Laos' haast onvindbare waar: elektriciteit.

Dit toevluchtsoord voor achtervolgde guerrilla's wordt gerund door Kempeth Pholsena, de Franssprekende dochter van Quinim Pholsena, de Laotiaanse minister van buitenlandse zaken en neutralistisch leider die in 1963 in Vientiane werd vermoord. Kempeth Pholsena heeft een studie voltooid aan een van de universiteiten van Moskou. Het leven hier is zeer eenvoudig. Op het rotsig plateau dat de ingang vormt tot de grot heeft de wastafel een plaats gekregen. Dit is echter wel een gevaarlijke plek voor wie zijn neus te ver uit het gebergte steekt: het gebeurt wel eens dat men op moet houden met zich te scheren omdat straaljagers uit Thailand laag komen overvliegen. Dan graaft men zich achter de grot in, met als enig uitzicht een luchtkoker die naar de hemel is gericht en met het gezicht op potten met bloemen die met ijzerdraad aan de rotswand zijn vastgemaakt. Het is een hard leven, maar in deze tijd van het jaar nog wel vol te houden. Wanneer de regentijd begint, dringt echter het water tot in de kalkmassa door en gaat het in het 'hotel' lekken. Het is een wereld zonder lawaai, want de dorpjes uit de omgeving zijn er niet meer en de vroegere bewoners leven zelf ook verborgen in de bergen. Een paar buffels en varkens lopen beneden ons heen en weer, tussen de gaten van de Amerikaanse bommen door. In de laatste maanden van 1967 zijn er verschillende kanjers op 20 meter afstand van de grot neergekomen: op ieder uur van de dag en de nacht is het gevaarlijk om je hoofd 'buiten het raam' te steken . . .

Duizenden bommen

Een 'doodgewone' ochtend . . . Om 7 uur jaagt er een AD-6 bommenwerper over ons heen. Gedurende tien minuten blijft hij rondcirkelen en vertrekt daarna. Om 7 uur 30 komt hij terug, vliegt langs, en laat in drie keer zijn lading neervallen, op enkele kilometers afstand van het 'hotel'. Om 8 uur een groepje straaljagers. Om 8 uur 30 komen de straaljagers opnieuw langs en is er een bombardement. Hetzelfde herhaalt zich om 9 uur. 's Middags horen wij herhaaldelijk wéér vliegtuigen. Het is niet te verwonderen dat men in die omstandigheden een staatssecretaris van wijlen de regering van nationale eenheid naar adem snakkend bij het 'hotel' ziet aankomen: hij is van de ene grot naar de andere gerend met de documenten in zijn hand. In dit gebied dat zij onder controle hebben en besturen, lijken de linkse Laotianen op onderduikers in hun eigen huis, guerrillastrijders die zich met de rotsen als dekking camoufleren alsof de vijand in de vallei de baas was, terwijl hij dat alleen maar in de lucht is. De intensiteit en de dichtheid van de bombardementen blijken in de provincie Xieng-Khonang - de vlakke van de Jarres - nog groter te zijn. Om bij het gebied van de grotten te blijven: de vraag dringt zich op wat de werkelijke motieven van de Amerikanen zijn. Prins Souvanna Phouma verklaarde tegenover ons in Vientiane (zie 'Le Monde' van 23 februari jl.) dat de bombardementsvluchten minder op de Laotianen dan op de Noordvietnamezen gericht zijn die in dat gebied de grens met Laos overschrijden. Het is zeker dat de US Air Force de infiltratiewegen aanvalt. Maar een dergelijk hardnekkig optreden tegen de streek waarin wij ons bevinden, kan alleen maar verklaard worden uit het feit dat zij tegelijkertijd haar doelwit richt op het regeringscentrum van de Neo Lao Haksat. Op een klein stukje land van 2 bij 3 kilometer zijn al sinds drie jaar duizenden bommen gevallen. Voor de grot waarin wij zijn ontvangen door prins Souphanouvong liggen de bomkraters zo dicht op elkaar dat zij soms in elkaar overgaan. Tijdens deze vergeten en uit het nieuws gehouden oorlog is het, in tegenstelling tot de bombarderingenvluchten tegen Noord-Vietnam, nog nooit gebeurd dat deze vluchten officieel zijn bekendgemaakt; zij zijn alleen maar verlaat en met omzichtigheid 'toegegeven'. De Amerikanen trachten de linkse Laotianen psychologisch en zo mogelijk fysiek te breken. In Vientiane kan de eerste minister het onmogelijk niet weten; de Pathet Lao, die weet dat hij dit offensief aanmoedigt, zal hem dat niet gauw vergeven. De eerste minister betreft daarnaast ook Thailand in deze oorlog, waarvandaan alle bommenwerpers vertrekken, evenals alle regeringen die de Amerikaanse interventie steunen of daarover een volstrekt stilzwijgen bewaren. Een bewering als die van prins Souvanna Phouma dat de Neo Lao Haksat 'zich bij de nationale gemeenschap zal voegen' wanneer het 'bevrijd' zal zijn uit de 'greep van de Noordvietnamezen', is een volslagen misvatting over de opinies die leven bij de linkse leiders, die juist van Vientiane eisen dat zij zich van de enorme Amerikaanse invloed losmaakt en van Amerika dat zij zich uit het land terugtrekt. Een ambtenaar in het district Sam-Neua heeft ons verteld dat tussen februari 1965 en maart 1968 vijftien dorpen verwoest zijn. Dit cijfer is op een korte verkenningstocht niet te verifiëren, maar het is een feit dat tussen Sam-Neua en een plaats die op dertig kilometer daarvan verwijderd is, en waar wij hebben overnacht, geen enkel huis in de dorpen en vlekken gespaard gebleven is; de velden zijn overal tot aan de rivieren bezaaid met bomkraters.

De schuilplaatsen in de heuvels

Het leven in de grotten is voor de boeren verre van gemakkelijk. Nog moeilijker is het echter voor de politi-

ci en regeringsambtenaren die leiding moeten geven aan een ontzaglijk groot, bergachtig gebied dat zich van China tot aan Cambodja uitstrekt en waar de afstand niet zo zeer in kilometers als wel in dagen en nachten lopen wordt aangegeven. Toch werken de mensen zonder de minste neiging toe te geven. "Overdag een uil, 's nachts een vos", zegt een Laotiaans spreekwoord. Overdag schuilt de uil in de schaduw, maar de vos gaat 's nachts op tocht.

Zich in de nacht te wagen, zelfs als vos, kan nog wel eens problemen geven. Om 3 uur 's ochtends moeten wij naar Sam-Neua vertrekken, maar de auto die voorop gaat slipt aan de voet van de grot een bomkrater in. Het optakelen gebeurt later, bij het ochtendschemeren - een hachelijk ogenblik.

Wij kunnen niet langer in de vesting blijven. Nadat de auto gecamoufleerd is vertrekken wij te voet, over een muilezelpad en steken een rivier over via een bamboebrug en komen uiteindelijk in het oerwoud, bij een barak opgetrokken uit kapotte planken, met dakpannen bedekt, de commandoplaats van dit getroffen land: het bureau van de districtsvoorzitter. Een op een muur gespijkerde kaart, doorzeefd met bomscherven, van deze streek - met de hand getekend, zonder schaalaauiding - legt mede getuigenis af van de grote armoede van de Neo Lao Haksat. In een nabijgelegen kamp gaan wij glibberige rijst eten, de basis van het Laotiaanse voedsel, midden tussen mannelijke en vrouwelijke soldaten die bezig zijn om een schuilplaats in de rotsen, onder de bomen, te versterken. 's Middags vliegen er herhaaldelijk Amerikaanse vliegtuigen over. Onder gebruikmaking van een opklaring vliegen verkenningsvliegtuigen heen en weer. Van Sam-Neua krijgen zij alleen maar de onbeweeglijke ruïnes en verlaten huizen te zien.

De eerste luchtaanval tegen de agglomeratie als zodanig is 19 februari 1965 ingezet. Onlangs zijn haar zeer ernstige slagen toegebracht, op 17 en 19 maart van dit jaar. De stad biedt de aanblik van een lange straat met huizen van Europees voorkomen, gebouwd tijdens de Franse kolonisatie en met traditionele Laotiaanse houten en bamboe huizen. De twee uiteinden van de straat zijn met de grond gelijk gemaakt. De oude ruïnes, die van 1965, zijn verdwenen, die van maart 1968 zijn nog 'warm' tijdens ons bezoek. Flarden van bomen liggen langs de rivier verspreid; sommige huizen zijn in hun geheel afgebrand (men zegt dat er fosfor gebruikt zou zijn).

Aan de andere kant van Sam-Neua is de aanblik nog afschuwelijker. Overal zie je enorme bomkraters; de kerk en veel huizen liggen in puin. Om de bevolking die hier zou kunnen wonen te treffen, hebben de Amerikanen hun beroemde scherfbommen laten vallen. Hier ligt aan de kant van de weg een 'moederbom' zonder buik. Rondom over tientallen meters is de grond bezaaid met 'dochterbommen', kleine dingen die de Vietnamezen goed kennen, die niet ontploft zijn en honderden staalsplinters bevatten. Een ervan is in een schuil-kelder gerold, onder een strohut, en heeft er drie mensen die daarheen gevlucht waren dodelijk met scherven doorzeefd.

De bewoners hebben zich in het oerwoud verspreid maar vonden daar slechts weinig bescherming. Tegen het vallen van de nacht ziet men ze terugkeren, wandelend en hun vee voerend. Sommigen wagen zich binnen de stad om er de resten van balken en deuren, die afgerukt zijn van hun huizen maar niet verbrand zijn, bij elkaar te halen en ze mee te nemen naar het oerwoud. Geen spoor van luchtdoelgeschut, dat schijnbaar even beweeglijk is als in Vietnam - maar er bevonden zich enkele stukken geschut in de streek na de luchtaanvalen van maart. Op 2 kilometer van Sam-Neua kan men de restanten van een neergehaald vliegtuig zien; de piloot werd in stukken gereten door toedoen van de bommen die hij niet kon kwijtraken. (1)
Alle woonstreken die rondom de agglomeratie liggen

hebben sterk geleden. Een ambtenaar van het district somt de litanie van alle ongelukken op: "maart 1966, vijftien mensen gedood in dorp zus; november 1966, vijftien in dorp zo; in dezelfde maand, een pagode verwoest, zes Boeddhistische priesters gedood; 26 september 1967, acht doden; oktober 1967, acht doden; 1 november, zeven doden; 19 november, zestien doden; februari 1968, vier doden." Daar komen de talrijke gewonden nog bij. De inwoners vragen zich de reden af van deze zondvloed van vuur en staal. "Ik weet niet eens waar Amerika ligt", vertelt mij een boerin wier dochter net gedood is en die al haar bezittingen heeft verloren. Een boer: "Vroeger begreep ik niets van wat ze ons vertelden over Amerikaanse hulp en de Verenigde Staten. Na de aanvallen op mijn dorp weet ik wat dat zeggen wil." Alles wat ook maar in de verte Amerikaans is, wordt door de bevolking hartgrondig gehaat.

III. VERBORGEN DORPSLEVEN

Bane-Kang. "Gedurende de afgelopen twee maanden hebben Amerikaanse vliegtuigen bijna evenveel bommen op Laos als op Noord-Vietnam afgeworpen", schreef de Times op 22 maart. Onder deze omstandigheden zijn de plaatsen, in de jungle weggestopt of in een grot verborgen, waar men niet voortdurend onder de grond hoeft te leven, zeldzaam geworden. Het dorp Bane-Kang, dichtbij de Vietnamese grens gelegen, is, men komt er niet goed achter waarom, zo'n verborgen plaats. Enkele niet ontplofte bommen liggen her en der in de omgeving verspreid; vaak komen er vliegtuigen over, maar wij hebben zonder angst kunnen slapen in een van de op palen gebouwde huizen, waaronder dag en nacht groepen eenden en zwijnen samedrommen. 's Middags, wanneer de zon op z'n heetst is, gaan mannen en vrouwen naar de rivier om er op gescheiden plaatsen te baden. Op de andere oever tonen dorpschouwen ons vol trots de rijstvelden, waar de tweede oogst van dit jaar staat te rijpen; dit feit, heel gewoon op het Vietnamese platteland, is hier in Laos iets revolutionairs. Het dorp maakt een welvarende indruk, welvarender nog dan de gehuchten die wij in de provincie Sam-Neua hebben kunnen bezoeken. Er is geen gebrek aan rijst, fruit of pluimvee. Vóór 1954 stond er geen enkele school. Nú gaan alle kinderen naar school. We zien ze aan het werk in hun klaslokaaltjes, gebouwd naast de huizen waarin de vrouwen hun kleding zitten te weven. De mannen die niet op het veld werken, lurken aan een waterpijp of drinken uit een aarden kruik een uit rijst getrokken sterke drank. De bestrijding van analfabetisme onder de volwassenen is in volle gang. Verpleegsters zijn buitengewoon zorgzaam. Men houdt het dorp voor paradijselijk, nergens bespeurt men tekenen van inheemse ziekten of ondervoeding. Hier en daar zijn op de muren van huizen vlugschriften geplakt of foto's van Epinal over het succes van de Pathet Lao of de vriendschap tussen de verschillende bevolkingsgroepen; ook zien we een afbeelding van een plechtige begrafenis van een Amerikaans vliegtuig door een groep militairen. In dit bijna onmetelijke en moeilijk begaanbare 'vrije Laos' moeten de centrale richtlijnen wel heel langzaam over het land verspreid raken. Maar het dorp beschikt over twee zendposten, die de berichten van radio Sam-Neua opvangen en doorgeven door middel van luidsprekers zoals in Vietnam of in China. "Wij hebben richtlijnen op papier gezet, maar de mensen houden daar niet van", zegt ons een leider. Een kwestie van smaak; de kijk op het leven hier, ondanks alles, is gematigder dan in de buurlanden. Men houdt in deze dorpen van muziek, maar dan wat men zelf maakt door te zingen, door op een trommel te roffelen of door de khène te bespelen, een muziekinstrument van bamboe, waarvan de klank aan de trekharmonika of de accordeon doet denken. Men

danst de lamvong met langzaam slepende passen en een sierlijk draaien van armen en vingers. Op de wijs van inheemse liefdesmuziek zingt men 'Afscheid van het afweergeschut' of 'De Overwinning van Nam-Bac', in januari 1968 op de bewegingen van rechts behaald. Iemand staat op uit de kring en draagt balladen voor, gebaseerd op een oud ritme en op een traditioneel thema. Telkens kondigt hij de oorsprong van het lied aan, bijvoorbeeld 'uit de provincie Phong-Saly' of 'van de Meostam uit dat of dat district'.

Vurig nationalisme

Valt bij de beschrijving van het landleven de nadruk op de verbondenheid met de plaats, het gedicht of lied stoort zich niet aan de grenzen van zijn plaats van ontstaan. Het gaat over het Laotiaanse volk, over prins Souphanouvong, over de 'marionetten' in de hoofdstad, over de 'Amerikaanse agressors'. Amerikaanse piloten maken, dankzij hun soldij en de prostituees, van het nachtelijk Vientiane een tweede soort corrupt Saigon. Weten zij dat in de dorpen en de grotten waar zij overheen vliegen of die zij moeten bombarderen, een landbouwbevolking zich omvormt tot een Laotiaanse natie en niet alleen Laotiaanse dansen uitvoert en cultuur maakt, maar zich ook een politieke overtuiging eigen maakt en een leger vormt tegen de buitenlandse agressie?

"Zeker, maar het zijn communisten", antwoorden de brave apostelen, vergetend dat, omdat Amerikaanse vliegtuigen onophoudelijk hun leven bedreigen, de jongeren 'het leger vaarwel zeggen'. Zijn het overigens wel communisten? De Pathet Lao werkt zeker niet 'voor niets' samen met Hanoi en met alle socialistische landen. Maar het is Laotiaans zoals de Vietnamese Vietnamees zijn, wat nooit genoeg kan worden gezegd. Wij weten niets met zekerheid omtrent de invloed van Hanoi op de Pathet Lao, maar wij hebben voortdurend het heftig nationalisme van de 'vrije Laotianen' kunnen vaststellen: nationalistisch op het gebied van geografisch en geschiedkundig onderwijs, nationalistisch op cultureel gebied, nationalistisch wat betreft hun methoden van sociaal beleid. De noodzaak van collectieve arbeid en van de beheersing van het water - voor de tweede rijstooft - moet de eenheid tussen de dorpen versterken en het werk binnen de coöperaties onder staats-toezicht brengen, maar tot nu toe heeft men het nog niet verder gebracht dan tot een eenvoudig systeem van wederzijdse hulp. De politieke ideologie, aan kaders bijgebracht, bezit de buigzaamheid van jong bamboehout. Gesprekken met hen wekken nooit de indruk alleen maar in de lijn van de strakke ideologische analyse te verlopen, wat men wel in Noord-Vietnam of onder de leiders van het Bevrijdingsfront in het zuiden aantreft.

De Pathet Lao dringt er op aan de nationale unie, ontstaan uit de akkoorden van Genève van 1962, maar die in werkelijkheid nooit heeft geregeerd, weer in het regeringszadel te helpen. Wachtend op de vervulling van deze wens moet het de gebieden waarover het toezicht houdt, besturen en tot ontwikkeling brengen: volgens haar eigen zeggen is dat tweederde van het territorium ofwel vijftig procent van de bevolking (ongeveer anderhalf miljoen inwoners), maar volgens de regering in Vientiane is het niet meer dan éénderde van het land. Daarom heeft het in januari 1968 haar 'eerste economische en financiële congres' gehouden, waarop een driejarenplan (1968-1970) is aangenomen, waarvan de grote trekken door M. Nouhak Phonsavane, lid van het centraal comité, zijn bekend gemaakt. Een van de belangrijkste programmapunten is het land in al zijn gedingen, van gehucht tot provincie, een op alle gebieden zo ver mogelijk doorgevoerde economische autonomie te geven. Zo zou het de afwezigheid van snelle verbindings gedeeltelijk kunnen verbergen en de productie kunnen verhogen. Men kan echter niet overal in

het land verspreide, kleine industriële centra of belangrijke scholen oprichten. Vandaar dat er in de provincie Sam-Neua produktiekernen bestaan en het reeds genoemde 'centraal comité' is gevormd. Hun bezoek, meestal 's nachts en vaak door overvliegende vliegtuigen belemmerd, bezorgt de reiziger wel enige verrassingen.

De ligging van een weverij

Ergens in de provincie Sam-Neua hebben wij onze jeep achtergelaten om opeenstapelingen van rotsblokken te beklimmen, om over heggen van bamboe, die de moestuinen tegen buffels moeten beschermen, te springen, om tenslotte bij kleine zeer zwak verlichte strohutten aan te komen. Hier worden volgens moderne en traditionele recepten geneesmiddelen gemaakt. Alleen 's nachts wordt er gewerkt vanwege de rook, die gecamoufleerd moet worden. Achter de strohutten de werkplaatsen: een geweldige grot, die nog naar dynamiet stinkt en die men nu aan het inrichten is. Een honderdtal vrouwen is aan het werk, waarvan het grootste deel tot minderheidsgroeperingen behoort. Al brengt een of ander vitaminetablet de vreemdeling niet van zijn stuk, toch zou deze, hoewel beleefd, zijn vrees niet onder stoelen of banken steken, als hij dat afkooksel van apébot of van een of ander hertegewei zou moeten slikken. Het schijnt dat deze afgrijselijke sappen versterkend en genezend werken. Overigens, in Hanoi zijn zeer serieuze farmaceutische onderzoeken verricht, die uitgingen van de traditionele geneesmiddelenbereiding. Op een andere plaats in de provincie hebben wij over een pad, gevormd door de bedding van een bergstroompje gelopen. De jongeren onder ons sprongen over mandsdiepe gaten. We moesten vervolgens langs door bombardementen vernietigde huizen alvorens we naar een groep grotten, waarin ijzergieterijen waren overgebracht, konden klimmen. De grondstof voor de gieterijen komt uit Vietnam of wordt gevormd uit ter plaatse niet ontploft Amerikaans oorlogstuig en gebruikte vrachtwagens. In deze werkplaatsen worden huishoudelijke gebruiksvoorwerpen en landbouwwerktuigen gemaakt. In de vochtige en van muskieten gonzende rotspleten slapen arbeiders en arbeidsters. Overdag slapen ze in het donker en 's nachts werken ze. Bij hen zijn de Amerikanen ook niet of nauwelijks populair. Het is echter de spinnerij en weverij, die de bezoeker de meeste aanleiding tot verbazing geeft. Het bedrijf is niet in een grot aan de voet van het gebergte overgebracht maar veel hoger, op een zeer moeilijk toegankelijke plaats, die men bereikt na de bestijging van in rotsen uitgehouwen treden, door bamboestokken aangegeven. Daar zich een andere berg precies tegenover deze grot bevindt, kan geen enkele bom of raket de werkplaatsen bereiken waar stoffen voor zowel gewone kleding als voor militaire uniformen worden vervaardigd. Over een lengte van ongeveer tachtig meter staan door elektriciteit aangedreven zeer oude spinmachines van Chinese makelij. Links, in een kleine nis, is de boekhouding ondergebracht: meisjes houden de productiecijfers bij.

Alles is door de textielarbeiders en arbeidsters zelf aangevoerd, opgesteld en inelkaar gezet. Tevoren was er niets in dit woeste ravijn, in deze natuur, begroeid met struikgewas, dikke bomen en een ondoordringbaar vlechtwerk van bamboe. Aan de voet van het gebergte is een compleet dorp uit de grond gestampt: slaapzalen voor jongens en meisjes, strohutten voor de gezinnen der leidinggevende personen, een timmerwerkplaats voor de houtbewerking, een atelier waar de afgewerkte stoffen worden geveerd, een plein voor samenkomsten, om er te dansen en om er elkaar te ontmoeten, een grot waarin elektriciteit wordt opgewekt... enz. Acht uur per dag werkt men in de textiel, maar daarmee is al het werk niet gedaan. Men moet ook nog huizen bouwen, hout hakken in de jungle (11 ton per maand), de

wacht houden, rijst en maniokwortels verbouwen, varkens en pluimvee fokken, cursussen op professioneel, cultureel en politiek gebied volgen. Op zaterdagmiddag vallen de machines stil. Na een haastige maaltijd hebben wij het werkvolk met papier en potlood in de hand weg zien gaan. De timmerwerkplaats, de cantine en ook verschillende hutten werden tot klaslokalen omgevormd, waar men onderwijs kreeg in meetkunde, algebra en aardrijkskunde. Pas daarna, toen de avond viel, ging men dansen.

Er bestaat in Noord-Vietnam een onderwijssysteem, dat de inwoners een redelijke algemene ontwikkeling verschaft. In het 'vrije Laos' onderneemt men een dergelijke poging op bescheidener schaal. De werkplaatsen voor dit experiment moet men - natuurlijk in de grotten - zoeken bij de kweekscholen voor onderwijzers en leraren. Men kan de leerlingen verspreid in de natuur bezig zien hun lessen te leren. Ze hebben alles zelf gemaakt: banken, tafels, schoolborden en de toegang tot deze 'rotsachtige' klassen. In de klassen kan men moeilijk studeren: de kinderen die dichtbij de ingang zitten, kunnen schrijven bij het invallende daglicht, maar de meesten moeten het doen met minuscule olielampjes. Het onderwijs is allesomvattend: ieder verbouwt zijn eigen groenten en rijst, ieder verzorgt zijn eigen vee, met als doel onafhankelijk te worden. Intussen krijgt men nog rijst van de centrale regering. De onderwijsinspecteur in de 'bevrijde zone' en het schoolhoofd hebben ons hun werk en ideeën getoond. Meer nog dan in discussies met de leiders van de Pathet Lao hebben wij van hun meeslepende uiteenzettingen gehoord over 'nationaal, progressief onderwijs'. De school is er natuurlijk om het culturele peil te verhogen, maar eveneens om het land te verdedigen, om 'het volk te dienen' en om 'de Amerikanen te haten'. "De leraar moet een propagandist voor het volk zijn; hij moet een bijeenkomst kunnen organiseren, de algemene politieke lijn kunnen uitleggen, hij moet schietlessen kunnen geven en hand- en hoofdarbeid kunnen combineren. Weverij, smederij, huizenbouw en landontginning mogen geen geheimen voor hem hebben." Hij moet zich verder aan plaatselijke omstandigheden kunnen aanpassen: zo wordt daar bijvoorbeeld sinds 1965 de Meo-taal gebruikt. Boeken ontbreken. Er wordt op het ogenblik gezocht naar mogelijkheden om boeken over de geschiedenis en aardrijkskunde van Laos in de nationale taal te schrijven. Men wil niet langer afhankelijk zijn van het Frans of andere talen. Het land blijft zich openstellen voor het buitenland, maar men vindt dat iedereen eerst dezelfde nationale cultuurvorming moet krijgen.

'Terug naar het nulpunt'

Een Amerikaans diplomaat in Vientiane heeft ons een visie gegeven die de Pathet Lao alleen maar verder van Amerika kan verwijderen en die de leiders van de sterk van Washington afhankelijke regering aan het denken zou moeten zetten: "Om enige vooruitgang te boeken moet men alles nivelleren. Men moet de inwoners naar het nulpunt terugbrengen, ze bevrijden van hun traditionele cultuur, die alles in de weg staat." Men kan in Vientiane, een stad die 'saigoniseert' en geestelijk en cultureel verrot, een onlogische en uitzichtloze mengeling van traditioneel Laotiaans leven en een streven naar westerse 'waarden' vinden: Franse en Engelse rudimenten, de aantrekkingskracht van geld, Japanse motoren en auto's. De kroegen zitten vol Siamese prostituees en Philippijnse orkesten. Op de feestdag van het leger, 23 maart, troonde generaal Kouprasith Abhay naast Miss Thailand, hetgeen de jongere officieren op zijn minst bedenkelijk vonden. In de hoofdstad spreekt men weinig over de terreur die de 'bevrijde gebieden' teistert. Men leeft zonder geloof in de droom, terwijl men weet dat het 'niet lang meer zo blijft'. En men beschouwt de vorming van leiders, lera-

ren, boeren en arbeiders in de 'bevrijde' grotten als een noodlot waartegen niets te doen valt. Amerika beschuldigt Noord-Vietnam van militaire interventie in dat land, terwijl het zelf spreekt over "het terugbrengen van Laos tot het nulpunt".

IV. 'HIER BEN JE NODIG'

Sam-Neua, ... "Alle Amerikanen moeten Laos verlaten." Deze stelling komt steeds weer terug in de gesprekken met de kaders van de Pathet Lao, die men ter plaatse moet ontmoeten om te begrijpen hoe fundamenteel deze eis voor hen is. Het gaat hen er niet alleen om de Amerikaanse luchtaanvallen te doen ophouden. De Amerikanen moeten, behalve hun zg. 'particuliere' luchtvaartmaatschappijen - Air America, Air Continental -, die levensmiddelen, wapens en zelfs 'adviseurs' aanvoeren, de Meo verzetstrijders terugtrekken, meer dan 3000 personen, waaronder 72 'militaire attachés'.

Wat de Pathet Lao betreft, moet de invloed van Washington op de verschillende aspecten van het dagelijks leven verdwijnen. Kortom, volgens haar gaat het om een nationale bevrijdingsoorlog die op alle niveaus gevoerd moet worden.

De termen verbazen niet in Vietnam. Maar zijn ze ook van toepassing op de situatie in Laos? De enorme omvang van de bombardementen geeft ze in de eerste plaats zin. Maar er is meer. De Pathet Lao wil de haarden van de Meo-minderheden, die door de Amerikanen worden bevoorrad en die blijven voortbestaan in de zone die door de Pathet Lao wordt beheerd, onschadelijk maken. Vandaar het accent dat gelegd wordt op de overwinning van Phathi.

De Amerikanen hadden zich met Meo's geïnstalleerd in Phathi, op een grote rotsachtige berg. Ze konden, slechts 30 km ten westen van Sam-Neua, de Pathet Lao hinderen, helikopters plaatsen voor het terughalen van neergehaalde piloten en met hun radarapparaten de toestellen, die Laos en Noord-Vietnam bombardeerden, begeleiden. In maart heeft de Pathet Lao deze plaats met de grond gelijk gemaakt en verscheidene Amerikanen en hun vrienden gedood. De luchtmacht die van Thailand kwam, heeft heftig gereageerd maar tevergeefs. Wij hebben soldaten van de Pathet Lao gezien die de streek 'uitkamd', op zoek naar nog niet gevangen genomen Meo's. 's Nachts voerden boerenmeisjes voedsel aan voor de strijders in Phathi. Dit succes heeft een grote psychologische weerslag gehad in deze streek. De 'Meo-politiek' van de Amerikanen raakt overigens lang niet alle 'bergbewoners'. Slechts een minderheid van deze bevolkingsgroep, onder leiding van generaal Vang-Pao, luistert naar hen en het is waarschijnlijk dat deze actie niet tot in het oneindige kan worden voortgezet.

Een datum, die ongemerkt voorbij is gegaan, maakt het mogelijk de wrok van de leiders van Sam-Neua gedeeltelijk uit te leggen. De Amerikaanse bomaanvallen tegen het 'bevrijde Laos' zijn begonnen in mei 1964, dus geruime tijd nog voor het incident in de Golf van Tonkin (augustus 1964) en de escalatiepolitiek tegen Noord-Vietnam (voorjaar 1965). Laos zou dus als een soort test, een oefenterrein hebben gediend.

'Voor wie zouden zij sterven?'

In Vientiane houdt men zich op het ogenblik bezig met de vraag, wat de militaire bedoelingen zijn van de Pathet Lao. De vraag is des te belangrijker voor rechts, daar zij toegeeft absoluut niet in staat te zijn er tegen op te treden. Toen de Pathet Lao in januari 1968 ten noordwesten van Luang-Prabang Nam-Bac heroverde, heeft het koninklijke leger ongeveer 2000 man verloren van de 60.000 waarover het beschikt, en een belangrijk deel van zijn materieel. Men was het er over eens dat de Pathet Lao slechts een stelling

die zij in 1966 had verloren, weer terugnam. Treffend feit: de rechtse officieren vochten niet en lieten hun soldaten zonder leiding.

"Waarvoor en voor wie zouden zij kunnen sterven?" zei een zeer rechtse politicus tegen ons in Vientiane. "Ze kunnen geen enkel ideaal hebben. Hun oppercommandant leidt de opiumhandel, ze worden erg slecht betaald. Maar zie: Ze vechten zonder betaald te worden. Als ze rijst of een kip nodig hebben, stelen ze die niet. Ze betalen die in natura of door een paar dagen te gaan werken bij de boeren. Wat wilt u?" ... Wij waren in Vientiane aanwezig bij een cocktailparty, waar wij een merkwaardig gesprek hoorden tussen M. Soth Pethrasi (2), de vertegenwoordiger van Pathet Lao in de hoofdstad en een belangrijk man van rechts. "Waarom omsingelt u nu de stad Saravane", vroeg de laatste. "Gaat u die stad innemen?" "Ik verzeker u dat dat niet gebeurt", antwoordde de man van de Pathet Lao. "Kunt u me dat verzekeren?" vroeg de rechtse politicus. "Ja, natuurlijk", antwoordde de linkse politicus.

Deze zeer 'Laotiaanse' dialoog heeft veel van een farce, als men de verwoestingen ziet, die veroorzaakt worden door de oorlog in de bevrijde zone. Maar men moet rekening houden met de plaatselijke geestesgesteldheid. ... Aan de andere kant schijnt de Pathet Lao niet bezloten om de steden te bezetten, die onmiddellijk zouden worden aangevallen door de Amerikaanse luchtmacht. De Pathet Lao maakt vreemde haarden, die zich in haar gebied hebben ingedrongen, onschadelijk, herovert verloren stellingen - Nam-Bac - en schijnt zich te consolideren in de periferie van stedelijke gebieden. Iedereen weet dat de Pathet Lao, militair gezien, in enkele uren Luang-Prabang of Vientiane kan innemen.

Ze doet het niet omdat het politieke werk haar meer schijnt te interesseren (zoals normaal is bij iedere revolutionaire beweging van dit type) en omdat zij zich nog houdt aan de overeenkomst van 1962 waarbij een regering van nationale eenheid in het leven werd geroepen, zonder dat men duidelijk maakte hoe een smelting van burgerlijke en militaire tegenstanders in de realiteit kon werken. Niettemin zou het gevaarlijk zijn al te veel te rekenen op dit respect voor teksten of taboes. In zijn verklaring in Le Monde (7 mei), heeft prins Souphanouvong laten weten dat hij steeds harder zal antwoorden op de Amerikaanse aanvallen. Welnu, bij Saravane kan men merken dat de recente belegering van de stad het hele programma van landontwikkeling, dat gefinancierd en georganiseerd werd door de Amerikanen, teniet heeft doen gaan. De woorden 'uiteindelijk overwinning' vormen één van de sleutelwoorden voor de Pathet Lao. De leiders aarzelen sinds lang niet meer om te praten over de marionetten van Vientiane. Prins Souphanouvong heeft geweigerd ze ons te noemen. Hij is van mening dat een bepaald aantal mensen afgeschreven is, zoals Ky en Thieu in Saigon voor het Bevrijdingsfront van Zuid-Vietnam. Wat de anderen betreft, die konden, als ze dat wilden 'terugkeren in de Nationale Unie'. Een vage, elastische uitspraak die, terwijl ze alles wil zeggen, niets preciseert.

De vluchtelingen en de telefoon

De oplossing van het Laotiaanse probleem kan op twee niveaus worden bekeken: op dat van de internationale politiek en op dat van de interne structuur van het land. Zowel de eerste minister in Vientiane en de Amerikaanse diplomaten, als de Noordvietnamese leiders in Hanoi en de leiders van de Pathet Lao in Sam-Neua hebben ons alleen dit verteld: een oplossing van het Vietnamese probleem zou snel weerslag hebben op de Laotiaanse kwestie. Eén ding is zeker: Hanoi, dat gebruik maakt van het zuiden van Laos om een gedeelte van zijn hulp aan het Bevrijdingsfront te vervoeren,

kan niet toelaten dat op zijn westelijke zijde de Amerikanen doorgaan met interveniëren naar hun believen. Noodzakelijk voor de vrede in Indochina, waarover de verklaring van 3 april van de regering te Hanoi spreekt (het woord Indochina is niet aan velen opgevallen), is de vrede in Sam-Neua, in Vientiane zowel als in Saigon en Hanoi. Welnu, de beëindiging van de Amerikaanse interventie in het 'bevrijde Laos' kan snel grote veranderingen in het gehele land met zich mee brengen.

In Vientiane verklaart men vaak dat de Pathet Lao zonder de hulp van Noord-Vietnam, in bedwang zou kunnen worden gehouden. Dat is in pure militaire termen redeneren en zelfs in die termen komt de bewering op niets neer van Sam-Neua uit gezien. "De enige waardevolle cijfers in dit land zijn de telefoonnummers", zei een Amerikaan in Vientiane ironisch. Het is net zo gesteld met de cijfers die gepubliceerd zijn over de vluchtelingen, wier lot onlangs in Frankrijk gebruikt is om, buiten iedere politieke analyse om, nobele herten te doen kloppen. Volgens prins Souvanna Phouma zijn het er 600.000. Volgens de directeur van de sociale voorzieningen 428.471. Wie weet het juiste aantal? Wie is vrijwillig gevlucht en wie niet? Wie is gevlucht voor de Pathet Lao en wie voor de Amerikaanse bombardementen? Waarom graven de boeren, in de streek die wij bezocht hebben, zich liever in om zich te beschermen tegen de luchtaanvallen dan dat zij vertrekken naar minder gevaarlijke streken? Het probleem is niet zo eenvoudig als men in Vientiane beweert, waar men trouwens verhalen kan horen over boeren die door het leger, met de hulp van de Amerikanen, zijn geëvacueerd en die zelfs hun bezittingen niet hebben kunnen meenemen. Een ooggetuige zei: "Vee wordt beter behandeld."

Eenzelfde voorzichtigheid moet in acht genomen worden ten aanzien van de officiële ramingen van de getalssterkte van de Pathet Lao. Sommige mensen in de hoofdstad brengen heel lage cijfers naar voren om te laten zien dat de Noordvietnamezen 'het werk opknappen'. De waarheid is dat, net zoals in Vietnam, bijna iedereen in de 'bevrijde zones' bewapend is. Mannen en vrouwen zijn georganiseerd in milities, in regionale legertjes en in geregelde strijdkrachten. Chinese en Russische geweren en stenguns zijn er in overvloed om nog maar niet te spreken van de buitgemaakte Amerikaanse karabijnen. Moet men bij de sterkte van het leger ook de boeren rekenen die de soldaten van levensmiddelen voorzien, de arbeiders die uniformen en medicamenten maken? Men herhaalt vaak, als men vanuit westers oogpunt dit 'volksleger' analyseert, de vergissing die men in Zuid-Vietnam met betrekking tot het Nationaal Bevrijdingsfront heeft gemaakt.

Zo'n analyse is daarentegen wel mogelijk in het Laos van de 'Vrije Wereld'. De militairen onderscheiden zich onmiddellijk van de rest van de bevolking. De officieren, die ingedeeld zijn volgens familieclan, streek en generatie, vervullen hun functie corrupt en willen hogere posten bekleden dan zij kunnen. Zij lijden aan gebrek aan moreel en idealen, hetgeen zij gemeen hebben met de verschillende politieke klassen. Dit te zeggen houdt niet in dat men de beweringen van de Pathet Lao voor zijn rekening neemt. Het zijn slechts citaten van ministers en hoge functionarissen in Vientiane, die menen dat de situatie niet kan worden veranderd. Er staat geen enkele ideologie, geen enkele samenhangende sociale macht tegenover de Pathet Lao, waarvan men zegt dat zij de klasse van middelbare ambtenaren en zelfs een deel van de Boeddhistische hiërarchie geïnfiltrerd heeft. Men moet er aan toevoegen dat het oproepen van soldaten voor de dienst plaatselijk economische moeilijkheden schept in bepaalde landelijke gebieden en dat door de aantrekkingskracht van de vreemde 'waarden' in de steden veel mensen van hun milieu vervreemden, zonder dat daardoor een oplossing op lange termijn voor de pro-

blemen van Laos aan de hand wordt gedaan.

Grote armoede

Kan de Pathet Lao, die nationalistisch is, die voorzichtig is, maar coherente politieke opvattingen heeft en die militair machtig is, als zij dat zou willen, snel de toekomst van het land in handen nemen?

Toen we een deel van het land dat zij onder controle heeft bezochten, kwam het ons voor dat er een tekort is aan technisch en zelfs aan politiek kader. De uitgestrektheid van het land, de geografische situatie, die vaak bergachtig is, de magere erfenis die de kolonisatie het land gelaten heeft, al deze feiten verklaren een zekere armoede in dit gebied. Vergeleken met het 'bevrijde Laos' lijkt Noord-Vietnam sprookjesachtig rijk, zowel intellectueel als geestelijk. In Sam-Neua heeft men rijst en varkensvlees, maar men ontvangt er geen enkele buitenlandse krant, geen enkel buitenlands boek. Een bekende arts vertelde ons dat hij graag Franse technische tijdschriften zou willen gebruiken. Veel kaderleden en veel mensen met verantwoordelijke posities zouden, ondanks hun uitputtende werk, ondanks de luchtaanvallen en het gebrek aan elektriciteit, kunnen lezen en studeren in hun grotten, maar zij hebben helemaal niets.

Hun zeer moeilijke levensomstandigheden, het feit dat zij zich veel ontfeggen, en ook hun ideeën, het blijft alles onbekend, 'vergeten', net als de oorlog die zij moeten ondergaan. Een van hen zei ons: "Soms vraag ik me af wat ik hier doe. Ik zou in Vientiane kunnen zijn met geld, meisjes en auto's. Maar nee, hier ben ik nodig..."

Deze menselijke handicap kan de politieke en militaire acties van de Pathet Lao afremmen, want het ideaal en de zekerheid gelijk te hebben kunnen niet alles vergoeden. Blijft het feit dat een groot deel van de bevolking - laten we onzekere percentages terzijde laten - te lang in Pathet Lao-gebied heeft gewoond dan dat terugkeer naar vroeger nog mogelijk is. En daar het systeem dat in de rest van het land de overhand heeft, geen enkel toekomstperspectief geeft, zal een politieke ontwikkeling van Laos logischerwijs de regeling van het Vietnamese conflict moeten volgen. Als hun lucht-ruim bevrijd zal zijn van de vreesaanjagende aanwezigheid van Amerikaanse vliegtuigen en als de buitenlandse 'militaire adviseurs' vertrokken zullen zijn, zal het misschien mogelijk zijn voor de Laotianen om hun eigen weg uit te stippelen. Een verblijf bij de Pathet Lao wekt de verwachting dat zij, ook al verwerpt zij alles wat naar Amerika zweemt, zich niet sterker door het Vietnamese voorbeeld zal laten inspireren dan dat Vietnam het Chinese of Russische model kopieert.

V. DE DOMINOSTEEN-THEORIE

Vientiane - Men kan Laos niet eerlijk beoordelen wanneer men afgaat op de kletspraatjes die opduiken rondom de werkelijke schandalen en rond de winstgevende oorlogssmokkelhandel. Dit land is zeker niet het enige in deze contreien waar deze dingen zich afspelen. Een veel en veel ernstiger aspect is, dat de minderheden die ervan profiteren, de reusachtige Amerikaanse aanwezigheid nodig hebben om deze situatie te laten voortduren. De veiligheid van deze compromitterende paraplu van de overkant van de Oceaan heeft de onderlinge verdeeldheid niet kunnen opheffen. Voortdurend zijn er twisten tussen opstandige groepen. Toen wij een tijdje stilhielden voor de villa van prins Souvanna Phouma, bewaakt door slechts een ingedommelde soldaat, riep iemand vanuit zijn auto ons toe: "Zit u op de volgende putsch te wachten?"

Het was als grap bedoeld, maar het weerspiegelde een zekere malaise: prins Boun Oum heeft een hekel aan prins Souvanna Phouma, wat wederzijds is, maar zijn scherpzinnige neef bezet het ministerie van Financiën;

de jonge officieren hebben kritiek op de oude; de grote feodale families kijken elkaar met de nek aan en de generaals zijn helemaal geen vrienden van elkaar. Deze speldeprikken zijn niet nieuw, maar ze krijgen thans een andere betekenis dan vroeger, nu de Pathet Lao zijn landen laat zien en op punten wint, in de wetenschap dat, wanneer er een regeling van het probleem moet worden gevonden tijdens de onderhandelingen over Vietnam, zij een rechtervleugel tegenover zich zal vinden die verdeeld is en weinig zelfvertrouwen bezit.

Sommigen van die rechtervleugel zouden toch wel een serieuze economische politiek op poten willen zetten. Deze taakomschrijving is echter moeilijk te verwezenlijken, want de machthebbers leven ver van het volk, en de oorlog brengt nu eenmaal niets tot stand. De herovering van Nam-Bac in januari door de Pathet Lao berooft Vientiane dan ook van een aanzienlijk deel van zijn hulpbronnen aan benzoïne, een exportprodukt. Een minister vertelde ons dat hij bang was dat zijn akker-verbeteringsproject in een landstreek in het Zuiden schipbreuk lijdt omdat de Pathet Lao vers geïmporteerd hoornvee heeft gestolen... misschien ter vervanging van de dieren die door de US Air Force gedood waren.

In Saigon gaan de gesprekken, als ze een politieke wending nemen, over generaal Loan, generaal Ky, generaal Thieu. In Hanoi noemen de communistische partijkaders slechts zelden de namen van de machthebbers, maar ze hebben het over zichzelf of over de mensen met wie ze samenwerken. In Vientiane klinkt weer het refrain van de bekende namen: de familie Sananikone - de grote familie in de hoofdstad -, generaal Kouprasith Abhay. enz. Bij de Pathet Lao komen lagere gezagsdragers tegen, wier naam er weinig toe doet, maar die degene die hen aanspreekt uitleggen hoe ze een dorp, een werkplaats of een groep soldaten leiding geven. De gesprekken veranderen soms met een paar kilometer afstand, naar gelang de totaal tegenovergestelde sociale en politieke werkelijkheid. Want de Pathet Lao heeft in haar provincies van de mensen Laotianen gemaakt, die 'anders' zijn, maar wel volledig en fanatiek Laotiaans, zoals we al gezegd hebben. (3)

De Amerikanen blijven van hun kant bezig met hun sociaal-economische projecten in die provincies die officieel regeringsgezind zijn: wegebouw, onderwijs-hulp, enz. In Noord-Vietnam heeft men ook gezien hoe de US Air Force in hetzelfde district met enkele dagen tussenruimte napalm afwierp en speelgoed. In Laos is de politieke lijn niet veel anders.

Een echte volksmacht

Een diplomaat met standplaats Zuidoost-Azië, sprak onlangs tegenover ons als zijn verwachting uit, dat "het Laotiaanse probleem moeilijker op te lossen zal zijn dan het Vietnamese". De toekomst van Laos, die al onderwerp van gesprek is geweest tijdens de onderhandelingen over Vietnam, loopt gevaar om argumenten te verschaffen aan de aanhangers van de 'domino-steentheorie'. Op straffe van het voortduren van de burgeroorlog en de buitenlandse interventie kan er feitelijk geen oplossing meer geaccepteerd worden door middel van akkoorden van het type van 1962, die zouden uitgaan van de ijdele hoop dat de partijen ze zouden eerbiedigen en die een overeenkomst zouden veronderstellen tussen machtsgroepen die niets gemeenschappelijks hebben. Alles zal daarentegen, krachtens de interne verhoudingen, aansturen op een overwinning van de Pathet Lao: haar gedegen sociale en politieke organisatie en nationalisme, de moed en de opofferingsgezindheid van haar strijders, evenals de ingebouwde machteloosheid van het regime dat bestreden wordt - ik zeg niet van al haar machthebbers. Het zal dus een misvatting zijn om te zeggen dat wan-

neer Vietnam 'valt', Laos ook is 'gevallen'. Zal deze ontwikkeling, als ze werkelijkheid wordt, door de Amerikanen geaccepteerd worden? Zal ze aanvaard worden door Thailand, dat een machtig land is en dat zelf in een kramptoestand verkeert en waarvan men te vaak het belang verwaarloost in de politieke analyse van het gebied, zoals men ook de zeer nauwe banden vergeet die Thailand heeft met onderdelen van de rechtervleugel in Laos? De buitenlandse interventie zal in ieder geval moeten ophouden, wil Laos zichzelf worden, en er zal op zekere dag een eind moeten komen aan het onophoudelijk platbombarderen van de Pathet Lao door de Amerikaanse luchtmacht en aan de invloed van Washington op Vientiane. Op dat moment - en ieder weet dat in de hoofdstad - zal de Pathet Lao met of zonder hulp van Hanoi de strijd winnen. Haar macht ontleent de Pathet Lao minder aan het buitenland dan aan haar geworteldheid in de sociale krachten die wezenlijk met het volk verbonden zijn. Als de 'domino-steentheorie' een rol speelt in Laos, zal dat niet alleen in het nadeel zijn van een 'vrije wereld', waarvan de aanwezigheid momenteel vooral voelbaar is door de duizenden slachtoffers iedere maand, maar het zal ook in het nadeel zijn van de feodale clans die wanhopig steunen op een buitenlandse luchtmacht om een toestand uit de vorige eeuw te laten voortbestaan.

NOTEN

- (1) De Pathet Lao beweert meer dan achthonderd toestellen te hebben neergehaald, wat sterk overdreven lijkt. Haar luchtafweer zou alleen maar over stukken tot een caliber van 37 millimeter beschikken. Op dit terrein althans schijnt de hulp die de Pathet Lao van de socialistische landen ontvangt slechts bescheiden van omvang te zijn (deze landen, waaronder Noord-Vietnam, China en de USSR hebben diplomatieke vertegenwoordigingen in Vientiane).
- (2) De officiële vertegenwoordiging in Vientiane van een lid van de Pathet Lao vormt een laatste symbolisch overblijfsel van de Nationale Unie, die in 1962 op papier werd vastgelegd. M. Soth Pethrasi, die in radioverbinding staat met de leiders van de bevrijde zones, is aanwezig bij diplomatieke recepties, maar heeft geen enkel contact met de regering. Prins Souphanouvong schrijft, van zijn kant, regelmatig aan de koning wiens paleis in Luang-Prabang ligt. De fictie van een Nationale Unie is blijven bestaan in de regering, waarvan bepaalde leden verblijven in de 'bevrijde zone'. De koninklijke ambassade van Laos in Hanoi weigert te gehoorzamen aan de bevelen uit Vientiane. Uit naam van de Unie-regering, dus van prins Souvanna Phouma, geeft zij visa uit voor de zone van de Pathet Lao.
- (3) Er zij nogmaals op gewezen dat de ethnische minderheden die er wonen, zich allen even Laotiaans voelen. Dat is een fundamenteel aspect in een land met een bonte schakering van ethnische groepen. De eigenlijke kern van Laotianen vertegenwoordigt iets meer dan 50% van de bevolking. Evenals in Noord-Vietnam vormen zo'n 50 minderheidsgroepen die dikwijls in het hoogland wonen, de rest van de bevolking.

MEDEDELINGEN

Nijmegen. Het Vietnam Comité Nijmegen (Vosselaan 315, tel. 08800-23710) heeft in samenwerking met de Aktiegroep Nijmegen (De Ruyterstraat 183) een oproep aan alle plaatselijke Vietnamcomités in den lande doen uitgaan. In deze oproep wordt het voorstel gelanceerd op 2 november - voorafgaande aan de Amerikaanse presidentsverkiezingen op 5 november - overal in het land demonstraties te organiseren. Het Comité verzoekt in die plaatsen waar het niet mogelijk zou zijn demonstraties te houden, groepen demonstranten te laten deelnemen in de dichtstbij liggende plaatsen waar wel een demonstratie zal plaatsvinden.

Amsterdam. De werkgroep Vietnam Tribunaal (p/a Van Woustraat 199 III, Amsterdam, tel. 020-716739) verzoekt allen die in den lande van plan zijn actie te ondernemen tegen de film 'De Groene Baretten' met haar contact op te nemen. Een tegenfilm en pamfletten zijn leverbaar.

Friesland. Het Fries Vietnam Comité heeft zich in een pas uitgekomen Fries Vietnam Comité Bulletin gericht tot (mogelijke) sympathisanten. Het Comité is o.a. samengesteld uit drs. S.J.M.M. de Haas (Bolsward), vz.; Menno Poldervaart, Weversbuurt 2, Katlijk/Fr., secr.; J. Klijnstra (Leeuwarden), penningm. Het Comité zal informatieve bijeenkomsten beleggen, een manifest met feiten verspreiden, samenwerking tussen bestaande organisaties pogen te bevorderen en intellectuelen op de hoogte brengen van de werkzaamheden van het Vietnam Tribunaal e.d. Als uiteindelijk hoofddoel wil het FVC daadwerkelijke hulp aan het volk van Vietnam verlenen. Om deze acties te financieren is een inzamelingscampagne gelanceerd. Postgiro 1 57 69 00 tnv FVC te Leeuwarden. Wie in Friesland op de hoogte wil blijven van het werk van het FVC sture een briefkaart naar het secretariaat.

DRUKWERK

Frankering bij abonnement
AmsterdamStud Centr Vredesthematiek
Walkartweg 20
ZEIST 26Afz.: Vietnam Bulletin
p/a ASVA
Weesperstraat 51
Amsterdam

HOLLAND